

MUSIQA PEDAGOGIKASIDA MILLIY ESTETIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI

Z.A.Abdurahimova¹

1. Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika - psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musika ta'limi yo'nalishi I bosqich talabasi

Mas'ul muallif: Abdurahimova Zuhrahon Abdulahad qizi, Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika - psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musika ta'limi yo'nalishi I bosqich talabasi.

Received: 10 Oktabr 2026
Accepted: 15 Oktabr 2026
Published: 20 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya.

Iqtibos uchun: Abdurahimova, Z. A. MUSIQA PEDAGOGIKASIDA MILLIY ESTETIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI / Z. A. Abdurahimova // Musika pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 146–148.

Annotatsiya. Ushbu maqolada musika pedagogikasida milliy estetik tafakkurni shakllantirishning falsafiy asoslari tahlil qilinadi. Milliy estetik tafakkur tushunchasining mazmun-mohiyati, uning milliy madaniyat, san'at, ma'naviy qadriyatlar va estetik ong bilan o'zaro aloqadorligi yoritiladi. Musika ta'limi jarayonida o'quvchilarning estetik idroki, estetik didi, badiiy tafakkuri va milliy qadriyatlarga munosabatini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, milliy musika namunalaridan foydalanish orqali yosh avlodning go'zallikni anglash, badiiy qadriyatlarni baholash va milliy o'zlikni estetik jihatdan idrok etish imkoniyatlari ochib beriladi. Maqolada milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarning uyg'unligi musika pedagogikasining muhim falsafiy-metodologik tamoyili sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: musika pedagogikasi, milliy estetik tafakkur, estetik ong, estetik did, milliy qadriyatlar, musika ta'limi, badiiy tafakkur, estetik idrok, ma'naviyat, milliy madaniyat.

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ЭСТЕТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В МУЗЫКАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКЕ

Аннотация. В статье анализируются философские основы формирования национального эстетического мышления в музыкальной педагогике. Раскрывается содержание понятия национального эстетического мышления, его взаимосвязь с национальной культурой, искусством, духовными ценностями и эстетическим сознанием. Особое внимание уделяется развитию эстетического восприятия, эстетического вкуса, художественного мышления учащихся и их отношения к национальным ценностям в процессе музыкального образования. Рассматриваются возможности использования образцов национальной музыки для формирования у молодого поколения способности воспринимать красоту, оценивать художественные ценности и осознавать национальную идентичность в эстетическом аспекте. Обосновывается взаимосвязь национальных и общечеловеческих эстетических ценностей как важный философско-методологический принцип музыкальной педагогики.

Ключевые слова: музыкальная педагогика, национальное эстетическое мышление, эстетическое сознание, эстетический вкус, национальные ценности, музыкальное образование, художественное мышление, эстетическое восприятие, духовность, национальная культура.

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF FORMING NATIONAL AESTHETIC THINKING IN MUSIC PEDAGOGY

Abstract. This article analyzes the philosophical foundations of forming national aesthetic thinking in music pedagogy. The content and essence of the concept of national aesthetic thinking and its interrelation with national culture, art, spiritual values, and aesthetic consciousness are explored. Particular attention is paid to developing students' aesthetic perception, aesthetic taste, artistic thinking, and attitude toward national values in the process of music education. The article examines the potential of using examples of national music to develop young people's ability to perceive beauty, evaluate artistic values, and understand national identity from an aesthetic perspective. The harmony between national and universal aesthetic values is substantiated as an important philosophical and methodological principle of music pedagogy.

Keywords: music pedagogy, national aesthetic thinking, aesthetic consciousness, aesthetic taste, national values, music education, artistic thinking, aesthetic perception, spirituality, national culture.

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodning ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirish, uning milliy o'zligini anglash va estetik dunyoqarashini rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, musika san'ati insonning hissiy-ruhiy olamiga bevosita ta'sir ko'rsatishi, milliy madaniyatning tarixiy tajribasi va ma'naviy

qadriyatlarini o'zida mujassamlashtirishi bilan alohida ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, musiqa pedagogikasini faqatgina musiqiy bilim va ko'nikmalarni shakllantiruvchi pedagogik jarayon sifatida emas, balki shaxsning estetik tafakkuri va ma'naviy dunyosini rivojlantiruvchi falsafiy-estetik hodisa sifatida ham o'rganish zarur.

Milliy estetik tafakkur insonning borliq, tabiat, jamiyat va san'atdagi go'zallikni muayyan milliy-madaniy tajriba asosida anglash, his etish, baholash va unga munosabat bildirish qobiliyatini ifodalaydi. Mazkur tafakkur xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar, an'analar, badiiy qadriyatlar va ma'naviy tajribasi bilan uzviy bog'liqdir. Musiqa esa ushbu qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazishning eng ta'sirchan vositalaridan biridir.

Bugungi globallashuv va madaniy integratsiya sharoitida yosh avlodning milliy o'zligini anglashi, ma'naviy qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi hamda estetik tafakkurini rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, musiqa pedagogikasi insonning hissiy olami, badiiy idroki, estetik didi va ma'naviy qarashlarini shakllantirishda alohida o'rin tutadi. Musiqa san'ati insonni go'zallikni anglashga, milliy madaniyatni qadrlashga, hayotiy hodisalarni badiiy idrok etishga va ma'naviy tajribani chuqur his qilishga yo'naltiradi. Shu sababli musiqa pedagogikasida milliy estetik tafakkurni shakllantirish masalasini falsafiy jihatdan o'rganish zamonaviy ta'limning nazariy va amaliy ehtiyojlari bilan chambarchas bog'liqdir.

Milliy estetik tafakkur muayyan xalqning go'zallik, uyg'unlik, badiiylik va ma'naviy kamolot haqidagi tarixan shakllangan qarashlarini ifodalovchi murakkab ma'naviy hodisadir. U xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlar, an'analar, turmush tarzi, dunyoqarashi va badiiy ijodida o'z ifodasini topadi. Milliy estetik tafakkurning shakllanishida xalq musiqasi, maqom san'ati, an'anaviy ijrochilik, marosim qo'shiqlari va mumtoz musiqiy meros muhim manba vazifasini bajaradi. Ushbu musiqiy shakllar orqali avlodlar o'rtasida nafaqat badiiy tajriba, balki ezgulik, insonparvarlik, vatanparvarlik, mehr-oqibat va ma'naviy uyg'unlik kabi qadriyatlar ham uzatiladi. Demak, milliy estetik tafakkur musiqiy merosni anglash va o'zlashtirish jarayonida shakllanadigan muhim ma'naviy-intellektual sifat hisoblanadi.

Musiqa pedagogikasida milliy estetik tafakkurni shakllantirishning falsafiy asoslari, avvalo, inson va san'at, shaxs va jamiyat, milliylik va umuminsoniylik, go'zallik va ma'naviyat o'rtasidagi munosabatlarni anglash bilan belgilanadi. Falsafiy-estetik yondashuv musiqani faqat tovushlar uyg'unligi yoki badiiy ijro shakli sifatida emas, balki insonning borliqni anglash usuli, ma'naviy tajribani ifodalash vositasi va ijtimoiy-madaniy xotira shakli sifatida talqin etish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, musiqa ta'limi jarayonida milliy musiqiy asarlarning mazmuni, tarixiy kelib chiqishi, badiiy xususiyatlari va estetik g'oyalarini o'rganish o'quvchilarning musiqiy bilimlarini kengaytirish bilan birga, ularning mustaqil estetik mulohaza yuritish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Musiqa pedagogikasida milliy estetik tafakkurni shakllantirish masalasi estetika, falsafa, pedagogika, psixologiya, musiqa san'ati va madaniyatshunoslik fanlarining o'zaro aloqadorligini taqozo etadi. Chunki o'quvchining musiqiy asarni tinglashi, uning mazmunini anglashi, badiiy obrazlarni his qilishi va estetik baholashi bir vaqtning o'zida hissiy, intellektual va ma'naviy jarayonlarni qamrab oladi.

Estetik tafakkur insonning borliqdagi estetik hodisalarni anglash, ularning mazmunini idrok etish va ularga qadriyatli munosabat bildirish jarayonidir. U faqat tashqi go'zallikni ko'rish bilan cheklanmay, go'zallikning ichki mazmuni, ma'naviy ahamiyati va inson hayotidagi o'rnini tushunishni ham nazarda tutadi. Shu ma'noda estetik tafakkur insonning dunyoni o'zlashtirishining o'ziga xos shakli sifatida namoyon bo'ladi.

Milliy estetik tafakkur esa umumiy estetik tafakkurning muayyan xalqning tarixiy-madaniy tajribasi, dunyoqarashi va badiiy an'analar bilan boyigan shaklidir. Unda xalqning go'zallik haqidagi tasavvurlari, estetik ideal va didi, san'atga munosabati hamda milliy qadriyatlar aks etadi. Demak, milliy estetik tafakkur insonning nafaqat individual estetik tajribasini, balki uning muayyan madaniy muhitga mansubligini ham ifodalaydi.

Musiqa san'atida milliy estetik tafakkur ayniqsa yorqin namoyon bo'ladi. Xalq kuy-qo'shiqlari, maqomlar, an'anaviy ijrochilik shakllari, marosim musiqasi va zamonaviy bastakorlik ijodida xalqning tarixiy xotirasi, dunyoqarashi va estetik ideallari mujassamlashgan. Shuning uchun musiqa ta'limi jarayonida milliy musiqiy merosdan foydalanish o'quvchining nafaqat musiqiy qobiliyatini, balki milliy-estetik dunyoqarashini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Estetik ong insonning voqelikdagi estetik hodisalarni idrok etishi, his qilishi, baholashi va ular asosida muayyan estetik qarashlarni shakllantirish jarayonini ifodalaydi. Uning tarkibida estetik ehtiyoj, estetik idrok, estetik his-tuyg'u, estetik did, estetik baho va estetik ideal kabi tarkibiy qismlar mavjud.

Musiqa ta'limida mazkur komponentlarning shakllanishi bir-biri bilan uzviy bog'liq holda kechadi. Masalan, o'quvchi milliy kuy yoki qo'shiqni tinglash jarayonida avvalo musiqiy tovushlarni idrok etadi. Keyinchalik kuy mazmuni va obrazlarining hissiy ta'sirini boshdan kechiradi. Ushbu jarayon estetik his-tuyg'uning shakllanishiga olib keladi. Takroriy musiqiy tajriba asosida esa o'quvchida muayyan estetik did va badiiy baholash mezonlari rivojlanadi.

Estetik tafakkur aynan shu jarayonlarni umumlashtirib, musiqiy hodisalarni ongli ravishda anglash imkonini beradi. O'quvchi musiqa asarining faqat ohangini eshitibgina qolmay, undagi badiiy mazmun, milliy ruh, tarixiy xotira va insoniy qadriyatlarni ham anglay boshlaydi. Natijada musiqiy idrok oddiy eshitish jarayonidan estetik-falsafiy mushohadaga ko'tariladi.

Shu jihatdan musiqa pedagogikasida ta'limning maqsadi faqatgina ijrochilik mahoratini shakllantirish bilan cheklanmasligi kerak. Uning muhim vazifalaridan biri o'quvchida musiqiy-badiiy hodisalarni mustaqil tahlil qilish, ularga estetik baho berish va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar nuqtayi nazaridan anglash ko'nikmasini rivojlantirishdan iborat.

Milliy musiqiy meros xalqning tarixiy va ma'naviy tajribasini saqlovchi muhim madaniy hodisadir. Xalq qo'shiqlari, maqom san'ati, marosim musiqasi, mumtoz musiqa va zamonaviy milliy kompozitorlik ijodi yosh avlodning estetik

tarbiyasida katta imkoniyatlarga ega.

Milliy musiqiy merosning tarbiyaviy-estetik imkoniyati, avvalo, uning obrazlilik xususiyati bilan belgilanadi. Musiqiy obraz insonning bevosita hissiy olamiga ta'sir qilib, unda muayyan kayfiyat, kechinma va estetik munosabatni yuzaga keltiradi. Shu sababli milliy musiqa namunalarini o'quv jarayoniga kiritish o'quvchining estetik his-tuyg'ularini rivojlantirish bilan bir qatorda uning milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishini ham kuchaytiradi.

Masalan, xalq qo'shiqlarida Vatanga muhabbat, insoniylik, mehnatsevarlik, tabiat go'zalligi, ota-ona va oila qadri kabi mazmunlar musiqiy obrazlar orqali ifodalanadi. O'quvchi ushbu asarlarni tinglash yoki ijro etish orqali mazkur qadriyatlarni faqat nazariy jihatdan emas, balki hissiy-estetik jihatdan ham o'zlashtiradi.

Shuningdek, milliy musiqiy meros o'quvchida tarixiy xotira va madaniy davomiylik tuyg'usini shakllantiradi. Bu jarayon milliy o'zlikni anglashning estetik asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Milliy estetik tafakkurni shakllantirish milliy qadriyatlarni umuminsoniy qadriyatlardan ajratib qo'yishni anglatmaydi. Aksincha, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligi estetik tafakkurning mazmunini boyitadi. Har bir milliy madaniyat o'ziga xos badiiy shakllarga ega bo'lsa-da, unda insoniyat uchun umumiy bo'lgan ezgulik, go'zallik, adolat, muhabbat, insonparvarlik va ma'naviy komillik kabi qadriyatlar o'z ifodasini topadi.

Musiqa san'ati ushbu uyg'unlikni namoyon etish uchun keng imkoniyat yaratadi. Milliy kuy va qo'shiqlardagi o'ziga xos ohang, ritm, lad va ijro uslubi milliylikni ifodalasa, ularning mazmunida insoniy tuyg'ularning universalligi namoyon bo'ladi.

Shu sababli musiqa pedagogikasida o'quvchilarga milliy musiqa namunalarini o'rgatish bilan birga ularning umuminsoniy mazmunini ham ochib berish muhimdir. Bunday yondashuv o'quvchida boshqa xalqlarning madaniy qadriyatlariga hurmat bilan munosabatda bo'lish, madaniy xilma-xillikni anglash va estetik dunyoqarashni kengaytirish imkonini beradi.

Milliy estetik tafakkurni rivojlantirish jarayonida, avvalo, o'quvchining faol estetik subyekt sifatidagi mavqeini ta'minlash zarur. O'quvchi tayyor estetik xulosalarni qabul qiluvchi emas, balki musiqiy asarni tinglash, tahlil qilish, taqqoslash va baholash orqali o'zining estetik qarashlarini shakllantiruvchi shaxs sifatida qaralishi lozim.

Ikkinchidan, musiqa ta'limida milliy musiqiy merosdan tizimli va maqsadli foydalanish talab etiladi. Xalq musiqasi, maqom, mumtoz musiqa va zamonaviy milliy musiqa namunalarini o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos ravishda tanlash ularning estetik idrokini rivojlantirishga yordam beradi.

Uchinchidan, musiqiy asarlarni o'rganishda faqat texnik jihatlariga emas, balki ularning falsafiy-estetik mazmuniga ham e'tibor qaratish muhimdir. Asarning yaratilish davri, tarixiy-madaniy muhiti, badiiy g'oyasi va estetik mazmunini tahlil qilish o'quvchining musiqiy tafakkurini chuqurlashtiradi.

To'rtinchidan, ta'lim jarayonida muammoli savollar, ijodiy topshiriqlar, musiqiy taqqoslash va mustaqil estetik baholash usullaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Masalan, “Mazkur asarda go'zallik qanday ifodalangan?”, “Musiqiy obrazda milliy ruh qanday namoyon bo'ladi?”, “Asarning qaysi jihati sizda estetik taassurot uyg'otdi?” kabi savollar o'quvchini mustaqil fikrlashga undaydi.

Xulosa. Musiqa pedagogikasida milliy estetik tafakkurni shakllantirish murakkab va ko'p qirrali falsafiy-pedagogik jarayon hisoblanadi. U shaxsning estetik ongini rivojlantirish, milliy madaniy merosni anglash, badiiy qadriyatlarni baholash va umuminsoniy estetik mezonlarni o'zlashtirish jarayonlarini o'zida birlashtiradi.

Milliy estetik tafakkur o'quvchining musiqa san'atiga bo'lgan munosabatini chuqurlashtirib, unda estetik ehtiyoj, estetik idrok, estetik his-tuyg'u, estetik did, estetik baho va estetik idealning rivojlanishiga zamin yaratadi. Ayniqsa, xalq musiqasi va milliy badiiy meros namunalaridan foydalanish yosh avlodning tarixiy xotirasi, milliy o'zligi va ma'naviy-estetik qarashlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shunday qilib, musiqa pedagogikasida milliy estetik tafakkurni shakllantirishning falsafiy asosini milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi, estetik ong va tafakkurning rivoji, badiiy merosning ma'naviy-estetik imkoniyatlari hamda shaxsning faol estetik munosabati tashkil etadi. Mazkur yondashuv musiqa ta'limini faqat kasbiy va ijrochilik ko'nikmalarini beruvchi jarayon emas, balki komil, estetik jihatdan yetuk va milliy-madaniy qadriyatlarni anglaydigan shaxsni tarbiyalash vositasi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Шер А. Эстетика (Нафосат фалсафаси): дарслик. - Тошкент: Ўзбекистон, 2015. - 198 б.
- [2] Абдуллаев М., Умаров Э., Очилов А. Эстетика асослари: ўқув қўлланма. - Тошкент: Ўзбекистон, 2001. - 304 б.
- [3] Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. - Москва: Искусство, 1995. - 320 с.
- [4] Гегель Г. В. Ф. Эстетика: в 4 т. Т. 1. - Москва: Искусство, 1968. - 312 с.
- [5] Кант И. Критика способности суждения. - Москва: Искусство, 1994. - 367 с.
- [6] Аристотель. Поэтика. - Москва: Азбука, 2017. - 320 с.
- [7] Выготский Л. С. Психология искусства. - Москва: АСТ, 2019. - 416 с.
- [8] Кабалевский Д. Б. Как рассказывать детям о музыке. - Москва: Просвещение, 1989. - 191 с.
- [9] Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания в школе. - Москва: Просвещение, 1983. - 224 с.
- [10] Абдуллаев Р. С. Ўзбек музика тарихи: ўқув қўлланма. - Тошкент: Ўзбекистон, 2000. - 240 б.
- [11] Каримов И. А. Юсак маънавият - енгилмас куч. - Тошкент: Маънавият, 2008. - 176 б.
- [12] Йўлдошев М. Музика таълими методикаси. - Тошкент: Музика, 2010. - 208 б.